

УДК: 343.85+343.915

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2022-78-1-124-132>

Сизоненко Антон Степанович,

кандидат юридичних наук, доцент,

заслужений юрист України

(Департамент персоналу МВС України, м. Київ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9428-2974>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЮВЕНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються особливості загальносоціального запобігання ювенальній злочинності в Україні. Указується, що в сукупності різноманітних заходів, що є складовими механізми запобігання ювенальній злочинності, чільне місце належить загальносоціальним заходам. Ці заходи становлять підґрунтя для зниження негативного впливу основних соціально-економічних детермінант злочинної поведінки неповнолітніх осіб і створюють передумови для більш ефективного застосування інших запобіжних заходів на спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях. Зазначається, що вжиття наявного комплексу заходів, як свідчить практика, виявляється недостатнім. Зважаючи на це, виникає необхідність удосконалення наявних та впровадження нових запобіжних заходів з огляду на актуальні можливості держави у сфері формування та реалізації соціальної політики. Узагальнюється, що на сучасному етапі уповноваженим органам державної влади доцільно здійснити комплексний перегляд раніше прийнятих програмних документів та моніторинг стану виконання кожного з них, включно з виконанням загальносоціальних заходів щодо запобігання ювенальній злочинності. Результатом такої роботи має стати впорядкування та взаємоузгодження змісту чинних стратегій і програм, актуалізація їх окремих положень (у тому числі з урахуванням відповідних напрацювань кримінологічної науки) та забезпечення своєчасного виконання запланованих заходів на засадах координації діяльності різних органів.

Ключові слова: неповнолітній; ювенальна злочинність; загальносоціальне запобігання; кримінальне правопорушення; детермінанти.

Постановка проблеми. На сьогодні в сукупності різноманітних заходів, що є складовими механізми запобігання ювенальній злочинності, чільне місце належить загальносоціальним заходам. Зазначені заходи становлять підґрунтя для зниження негативного впливу основних соціально-економічних детермінант злочинної поведінки неповнолітніх осіб і створюють передумови для більш ефективного застосування інших запобіжних заходів на спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях. Ураховуючи вказане, вважаємо за доцільне розглянути це питання більш детально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання запобігання ювенальній злочинності тривалий час досліджуються вітчизняними вченими. Серед наукових напрацювань необхідно виділити роботи Ю. В. Александрова, В. С. Батиргарєвої, Ю. В. Бауліна, І. Г. Богатирьова, В. М. Бурдіна, В. В. Голіни, Б. М. Головкіна, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, С. Ф. Денисова, О. М. Костенка, П. П. Михайленка, Є. С. Назимка, Т. І. Пономарьової, А. В. Савченка, В. О. Тулякова, І. К. Туркевич, П. Л. Фріса, В. І. Шакуна, Н. С. Юзікової та інших. Однак окремі проблеми залишилися не повною мірою розглянутими, а тому потребують вивчення.

Метою статті є розгляд особливостей загальносоціального запобігання ювенальній злочинності в Україні та надання пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи загальносоціальне запобігання злочинності, В. В. Голіна зазначає, що основними цілями цього запобіжного напрямку є подолання або обмеження криміногенно небезпечних протиріч у суспільстві, поступове викорінення негативних явищ, створюваних політичними, економічними, психологічними, ідеологічними, міжнаціональними та іншими чинниками виникнення криміногенного потенціалу в суспільстві (економічні й політичні кризи, небезпечне майнове розшарування населення, необґрунтоване, навіть злочинне збагачення певних кіл громадян, безробіття, затримка заробітної плати, існування на межі виживання переважної частини населення, занепад моралі, проституція, наркоманія, алкоголізм, безпритульність тощо). Ефективність загальносоціального запобігання злочинності може бути забезпечена розумною та цілеспрямованою соціально-економічною політикою держави [1, с. 19]. Водночас А. П. Закалюк цілком обґрунтовано наголошує, що «заходи загальносоціального запобігання мають своїм об'єктом явища, факти, прояви тощо, які мають із злочинністю хоч і не спричинюючий чи обумовлюючий, але інший детермінуючий, здебільшого кореляційний зв'язок або зв'язок станів. У такому разі запобіжний вплив на них, хоч і не цілеспрямований, належить до загальносоціального запобігання» [2, с. 327–328].

Досліджуючи питання запобігання ювенальній злочинності на загальносоціальному рівні, варто зауважити, що вказівка на необхідність такого запобігання є в Керівних принципах Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед неповнолітніх (Єр-Рядських керівних принципах) – одному з базових міжнародних документів, який містить рекомендації щодо формування національної політики запобігання такій злочинності. Так, у Керівних принципах обумовлено, що для ефективного попередження злочинності серед неповнолітніх потрібні зусилля всього суспільства загалом з метою забезпечення гармонійного розвитку підлітків з повагою до їх особистості та заохоченням її розвитку з раннього дитинства. Визначено, що урядам слід проводити політику, яка сприяє вихованню дітей в умовах стабільної та благополучної сім'ї. Сім'ям, що потребують допомоги для подолання внутрішньої нестабільності або конфліктних ситуацій, мають надаватися необхідні послуги. Водночас у Керівних принципах наведено низку рамкових рекомендацій щодо формування та впровадження ефективної політики у сфері освіти, підтримки молоді на рівні громад, стимулювання позитивного впливу засобів масової інформації на свідомість молоді, упровадження соціальної молодіжної політики. Зокрема, підкреслено, що урядові установи мають приділяти першочергову увагу планам і програмам для молоді та надавати відповідний обсяг фінансових коштів, послуги, приміщення і персонал для забезпечення належного медичного обслуговування, охорони психічного здоров'я, харчування, житла та надання інших відповідних послуг, у тому числі в галузі попередження зловживання наркотиками й алкоголем та лікування, забезпечуючи одержання молоддю виділених на ці цілі коштів [3].

Про необхідність вжиття загальносоціальних заходів запобігання ювенальній злочинності йдеться і в Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи № R (87) 20 про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх. Згідно з цим документом урядам держав-членів рекомендовано почати застосовувати або продовжити застосування конкретних заходів, спрямованих на усунення непристосованості неповнолітніх, зокрема, шляхом: запровадження всебічної політики, що сприятиме соціальній інтеграції молоді; надання спеціальної допомоги й упровадження в школах, молодіжних або спортивних закладах спеціалізованих експериментальних програм, спрямованих на кращу інтеграцію молоді, яка відчуває серйозні труднощі в цих питаннях [4].

З урахуванням потреби створення належних соціально-економічних умов для виховання і розвитку дітей в Україні прийнято низку нормативно-правових актів, що передбачають вжиття заходів, які з позицій кримінологічної науки можна вважати складовими загальносоціального запобігання ювенальній злочинності. Це стосується системи заходів щодо охорони дитинства (Закон України «Про охорону дитинства») [5], запобігання безпритульності дітей (Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей») [6], державної підтримки соціально вразливих категорій дітей (Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування») [7], залучення молоді до громадського, політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства (Закон України «Про основні засади молодіжної політики») [8] та ін. У рамках виконання норм такого законодавства уповноважені органи державної влади, органи місцевого самоврядування, установи соціальної сфери та громадські організації забезпечують реалізацію відповідних заходів, що певною мірою сприяє зниженню рівня ювенальної злочинності.

До того ж, як свідчить практика, вжиття наявного комплексу заходів виявляється недостатнім. Зважаючи на це, виникає необхідність удосконалення наявних та впровадження нових запобіжних заходів з урахуванням актуальних можливостей держави у сфері формування та реалізації соціальної політики.

Досліджуючи проблеми запобігання ювенальній злочинності (злочинності неповнолітніх), науковці-кримінологи висловлюють і пропозиції стосовно вдосконалення такого запобігання на загальносоціальному рівні. У межах характеристики цього запобіжного напрямку окремі автори застосовують широкий підхід, називаючи запобіжні заходи, які мають кореляційний зв'язок як із рівнем ювенальної злочинності, так і з рівнем злочинності загалом. Наприклад, за підсумками дослідження загальносоціальних заходів запобіжного впливу щодо злочинів, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння, О. С. Стеблинська називає, зокрема, й такі заходи, як подолання бідності, безробіття та вимушеної міграції [9, с. 126–128]. У зв'язку з цим вважаємо, що під час виокремлення в науковій площині сукупності загальносоціальних заходів запобігання ювенальній злочинності більш доцільним є віднесення до цієї сукупності лише тих заходів, які мають безпосередній зв'язок із сферою ювенально-правових відносин.

З огляду на доволі значну кількість та багатоманітність загальносоціальних заходів, здійснення яких може сприяти запобіганню ювенальній злочинності, постає питання щодо їх систематизації. У цьому контексті заслуговує на увагу підхід, застосований Б. З. Дяків, котра в процесі дослідження загальносоціальних заходів запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчиняються студентами, здійснила умовний розподіл цих заходів за приналежністю до таких сфер, як сфера соціального захисту, освітня, культурологічна, організації змістовного дозвілля, професійної зайнятості, духовно-патріотична [10, с. 122–124]. Такий підхід убачається прийнятним і для систематизації загальносоціальних заходів запобігання ювенальній злочинності.

З урахуванням зв'язку між рівнем ювенальної злочинності та станом соціального захисту неповнолітніх осіб і їх сімей науковці-кримінологи небезпідставно наголошують на необхідності посилення такого захисту.

Зокрема, О. Ю. Шостко зазначає, що до заходів загальносоціального запобігання злочинності неповнолітніх належать дії, спрямовані на підвищення соціального захисту сімей із дітьми, збільшення матеріальної допомоги дітям-сиротам і дітям-інвалідам [11, с. 259]. На думку Н. В. Яницької, загальносоціальні заходи профілактики корисливо-насильницької злочинності молоді мають охоплювати: розроблення програм соціального та економічного розвитку регіонів, де визначені заходи, спрямовані на зміцнення та планування

сім'ї, створення закладів амбулаторно-поліклінічної мережі для спеціалізованої медичної допомоги кожній дитині, яка цього потребує; надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, адресного підходу до забезпечення прожиткового мінімуму доходів сімей, дотримання соціальних гарантій і пільг, установлених законодавством [12, с. 12]. Водночас О. С. Стеблинська пропонує запровадження додаткових пільг для дітей із малозабезпечених сімей (наприклад, безкоштовні обіди у школі та проїзд у транспорті, пільги на путівки в літні табори відпочину, пільги під час вступу на навчання до закладу вищої освіти та ін.) [9, с. 131].

Беручи до уваги значну питому вагу кримінальних правопорушень, що вчиняються безпритульними та бездоглядними дітьми, О. О. Пустовий запропонував напрями реалізації загальносоціальних заходів запобігання таким правопорушенням. Загальносоціальні заходи щодо запобігання злочинам, які вчиняються безпритульними й бездоглядними дітьми, розподілено на первинні (спрямовані на зменшення кількості безпритульних і бездоглядних дітей, усунення причин та умов, що детермінують злочинність неповнолітніх), вторинні (виявлення, облік і ресоціалізація безпритульних та бездоглядних дітей з негативними девіантними формами поведінки) і третинні (медико-соціальна та психологічна допомога правопорушникам і жертвам). Ураховуючи наслідки воєнних дій в окремих районах Донецької та Луганської областей, дослідник обґрунтував необхідність розроблення нової редакції Концепції щодо подолання дитячої безпритульності та бездоглядності в Україні, у якій повинні поєднатися різні за характером стратегічні й тактичні профілактичні заходи, правові та організаційні засади надання соціальної, психологічної, педагогічної, медичної та інших видів допомоги дітям, зокрема тим, які опинилися на тимчасово окупованих територіях, з метою своєчасного реагування на правопорушення, недопущення рецидиву та соціальної реабілітації правопорушників. Органам місцевої влади пропонується розробити й запровадити регіональні програми, спрямовані на профілактику дитячої злочинності, безпритульності та бездоглядності, запобігання поширенню негативних явищ у підлітковому середовищі [13, с. 17–18].

Крім посилення соціального захисту неповнолітніх, важливою складовою в системі загальносоціальних заходів запобігання ювенальній злочинності має стати й низка заходів у сфері освіти. Зокрема, у контексті формування таких заходів заслуговує на увагу думка науковців стосовно того, що одним із напрямів загальносоціального запобігання повинна бути виховна робота з молодим поколінням, допомога батькам у вихованні дітей. До того ж наголошується на доцільності «запровадження в середніх школах, професійних училищах штатної одиниці педагогів-вихователів, звільнених від навчальних занять» [9, с. 130]. Обумовлено, що такі педагоги потрібні, починаючи з молодших класів. Звільнений від навчального навантаження педагог-вихователі міг би вивчати життя підлітків, займатися з ними у вільний від занять у школі час, формувати і впливати на їх інтереси, умови життя, надавати допомогу батькам у вихованні дітей. У зв'язку з цим необхідно належну увагу приділяти «підготовці в середніх спеціальних і вищих навчальних закладах кадрів за спеціальністю педагог-вихователі» [9, с. 130].

Також доволі слушною є пропозиція Л. С. Дубчак, згідно з якою для запобігання зростанню злочинності неповнолітніх необхідно підсилити роботу психологічної служби в системі освіти через її реорганізацію в службу комплексного консультування та підтримки, що передбачає введення до її складу, крім посад практичного психолога та соціального педагога, лікаря та юриста. Служба має діяти на постійній основі й виконувати такі завдання: «надавати дітям необхідну правову, психологічну та медичну допомогу; організовувати правові лекторії з питань профілактики правопорушень, алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, суїцидів, проституції дітей; координувати діяльність навчального закладу щодо

запобігання злочинності неповнолітніх в Україні з іншими суб'єктами запобігання злочинності неповнолітніх; вносити пропозиції з удосконалення системи профілактично-виховної роботи з дітьми в навчальному закладі» [14, с. 19]. Крім того, О. С. Стеблинська також акцентувала увагу на потребі обов'язкового введення посади психолога у школі та створення в школах кабінету психологічної та юридичної допомоги, де юридичні консультації змогли б надавати вчителі правознавства чи юристи-практики [9, с. 136].

Не менш важливе значення для запобігання ювенальній злочинності мають і заходи у сфері організації змістовного дозвілля неповнолітніх. Так, Н. В. Сметаніна й Т. В. Граб цілком обґрунтовано наголошують, що основним напрямом запобігання злочинності неповнолітніх є організація вільного часу молоді, його унормованість. Вільний час належить до основних складників суспільного життя. Зазвичай спосіб відпочинку свідчить про стиль життя, потреби, ставлення до людей. До розряду вільного часу, як правило, зараховують час відпочинку після виконання своїх професійних і соціальних функцій. Зазвичай вільний час використовується з метою всебічного розвитку та самовдосконалення особи. Оскільки майже половина всіх непрацюючих в Україні – молодь, то проблему зайнятості для цієї категорії осіб більш доцільно розглядати в контексті використання «зайвого» часу [15, с. 176].

Науковці-кримінологи неодноразово зауважували, що необхідною умовою запобігання девіантній поведінці неповнолітніх має стати забезпечення доступності для них спортивних клубів, гуртків, секцій тощо [9, с. 139; 12, с. 12; 16, с. 84]. Аналізуючи цей аспект, Д. В. Петров доволі слушно зазначає: «Переключити увагу дітей із проведення беззмістовного дозвілля у громадських місцях можна шляхом забезпечення рівних умов доступу до роботи культурно-розважальних і спортивно-оздоровчих закладів. Починати слід із відновлення гуртків за інтересами, творчих колективів на базі загальноосвітніх навчальних закладів, які останнім часом через недофінансування з боку держави знаходяться у стані занепаду. Такий захід дасть можливість підліткам із малозабезпечених і неблагополучних сімей на самореалізацію та самовираження у правомірний спосіб, оскільки наявна на сьогодні мережа культурно-дозвільних закладів, як відомо, майже повністю комерціалізована та фінансово недоступна. Особливої актуальності це набуває в депресивних мікрорайонах, де відмічається концентрація неповнолітніх деліквентів, у яких фактично не залишається іншого вибору, окрім проведення вільного часу на вулицях та в інших громадських місцях, де і вчинюються грабежі та розбої. Тому діяльність держави має бути зорієнтована на реалізацію програм залучення молоді до занять масовим спортом та підтримання здорового способу життя. Перші кроки в цьому напрямі вже зроблено. У містах обласного значення та районних центрах, як правило, за спонсорські кошти відбудовуються спортивні майданчики, обладнуються поля для занять ігровими видами спорту, відновлюються бігові та велосипедні доріжки. На рівні експерименту запроваджуються уроки з мініфутболу, інколи проводяться турніри між аматорськими дитячими командами. Однак говорити про відновлення масового дитячого спорту на рівні держави поки що передчасно. У віддалених від центру населених пунктах практично відсутня спортивна інфраструктура, не працюють спортивні секції, нічого не робиться для організації і проведення змістовного дозвілля дітей. Утім навіть працюючі в обласних та районних центрах дитячо-юнацькі спортивні секції залишаються фінансово недоступними для дітей із малозабезпечених і неблагополучних сімей. На державному рівні назріла необхідність вирішення питання щодо встановлення квотних місць для занять у спортивних школах, секціях, оздоровчих центрах дітей з указаних сімей» [17, с. 139–140].

Оскільки однією з основних детермінант ювенальної злочинності є матеріальний чинник, відсутність у неповнолітніх осіб достатніх можливостей для задоволення своїх

матеріальних потреб в законний спосіб, існує потреба застосування і додаткового комплексу загальносоціальних заходів у сфері забезпечення професійної зайнятості цієї категорії осіб.

Відповідно до ст. 188 Кодексу законів про працю України допускається можливість прийняття на роботу осіб, що досягли шістнадцяти років. Як виняток, за згодою одного з батьків або особи, що його замінює, можуть прийматися на роботу особи, які досягли п'ятнадцяти років. Для підготовки молоді до продуктивної праці допускається прийняття на роботу учнів загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час по досягненні ними чотирнадцятирічного віку за згодою одного з батьків або особи, що його замінює [18].

Ураховуючи наведені положення законодавства, можна погодитися з думкою О. С. Реус, котра зауважує, що радикальні політичні та економічні перетворення, пов'язані з переходом до ринкової економіки, значною мірою загострили проблеми щодо використання найманої праці, створення ефективного механізму регулювання трудових відносин, забезпечення гарантій права на працю. Їх вирішення, особливо щодо неповнолітніх, має важливе соціальне значення, вимагає кардинальної зміни багатьох традиційних підходів до регулювання трудових відносин за участю таких осіб, пошуку ефективних способів забезпечення їх зайнятості [19, с. 3–5].

Як зазначає Б. М. Головкін, державна політика у сфері сприяння зайнятості та соціального захисту молоді спрямована на створення умов для отримання першого робочого місця, стабільного джерела засобів існування, можливостей додаткових заробітків, підвищення рівня добробуту, подолання бідності, поліпшення якості життя, тому має вагомое загальнопревентивне значення, ураховуючи трудову незайнятість та нестійке матеріальне становище більшості корисливих насильницьких злочинців. Науковець визначає такі пріоритетні напрями вирішення проблеми молодіжного працевлаштування на тимчасовій та постійній основі: 1) організація та проведення оплачуваних громадських робіт у пріоритетних секторах економіки та географічних площинах як випробуваного міжнародним досвідом дієвого заходу створення нових робочих місць; 2) реалізація можливості зайнятості молоді через використання глобальної інтернет-мережі, що створює умови для здійснення електронної економічної діяльності; 3) розвиток самозайнятості непрацюючої молоді шляхом залучення до ведення підсобного домашнього господарства й дрібного ремесла, найманої праці у сфері торгівлі та обслуговування, розвитку підприємницької ініціативи в повсякденному житті [20, с. 316–318].

Висновки. Отже, на сучасному етапі уповноваженим органам державної влади доцільно здійснити комплексний перегляд раніше прийнятих програмних документів та моніторинг стану виконання кожного з них, включно з виконанням загальносоціальних заходів щодо запобігання ювенальній злочинності. Результатом такої роботи має стати впорядкування та взаємоузгодження змісту чинних стратегій і програм, актуалізація їх окремих положень (у тому числі з урахуванням відповідних напрацювань кримінологічної науки) та забезпечення своєчасного виконання запланованих заходів на засадах координації діяльності різних органів.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навчальний посібник. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

3. Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних (Эр-Риядские руководящие принципы) : приняты и провозглашены резолюцией 45/112 Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1990 года. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_861#Text (дата звернення: 10.12.2021).
4. Рекомендація № R (87) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх» : прийнята Комітетом міністрів 17 вересня 1987 року на 410-му засіданні заступників міністрів. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_266#Text (дата звернення: 10.12.2021).
5. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142 (із змінами).
6. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України від 2 червня 2005 р. № 2623-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 26. Ст. 354 (із змінами).
7. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13 січня 2005 р. № 2342-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 147 (із змінами).
8. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 28. Ст. 233.
9. Стеблинська О. С. Запобігання злочинам, які вчиняються неповнолітніми в стані сп'яніння : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Л., 2008. 250 с.
10. Дяків Б. З. Загальносоціальні заходи запобігання злочинам проти життя та здоров'я особи, які вчинюються студентами вищих навчальних закладів. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). Частина 2. Книга 1. С. 120–125.
11. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. : Право, 2009. 288 с.
12. Яницька Н. В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. К., 2000. 19 с.
13. Пустовий О. О. Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються безпритульними та бездоглядними дітьми в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. 20 с.
14. Дубчак Л. С. Удосконалення діяльності навчальних закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх в Україні : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К. : Академія адвокатури України, 2007. 22 с.
15. Сметаніна Н. В., Граб Т. В. Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх: сучасні тенденції. *Право і суспільство*. 2018. № 6, ч. 2. С. 173–177.
16. Бундз Р. О. Загальносоціальні заходи запобігання злочинам, вчинюваним неповнолітніми з особливою жорстокістю. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 3. Том 2. С. 83–87.
17. Петров Д. В. Кримінологічна характеристика та запобігання грабежам і розбоям, що вчиняються неповнолітніми у громадських місцях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К. : Національна академія прокуратури України, 2015. 255 с.
18. Кодекс законів про працю України. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 11.12.2021).
19. Реус Е. С. Правовое регулирование трудовой деятельности несовершеннолетних в Украине : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Восточноукраинский нац. ун-т имени Владимира Даля. Луганск, 2003. 179 с.
20. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Х. : Право, 2011. 440 с.

References

1. Holina, V. V. (2011). *Zapobihannia zlochynnosti (teoriia i praktyka) : navchalnyi posibnyk [Crime prevention (theory and practice) : a textbook]*. Kh. : Nats. yuryd. akad. Ukrainy. 120 s. [in Ukrainian].
2. Zakaliuk, A. P. (2007). *Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka : u 3 kn.* Kyiv : In Yure. Kn. 1 : Teoretychni zasady ta istoriia ukrainskoi kryminolohichnoi nauky. 424 s. [in Ukrainian].
3. Rukovodyashchie principy Organizacii Ob'edinennyh Nacij dlya preduprezhdeniya prestupnosti sredi nesovershennoletnih (Er-Riyadskie rukovodyashchie principy) [United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (Riyadh Guidelines)] : prinyaty i provozglasheny rezolyuciej 45/112 General'noj Assamblei ot 14 dekabrya 1990 goda. Oficijnij vebportal Verhovnoi Radi Ukraini. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_861#Text (data zvernennia: 10.12.2021) [in Russian].

4. Rekomendatsiia № R (87) 20 Komitetu ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam «Pro sotsialnyi vplyv na zlochynnist nepovnlitnikh» [Recommendation № R (87) 20 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the social impact of juvenile delinquency] : pryiniata Komitetom ministriv 17 veresnia 1987 roku na 410-mu zasidanni zastupnykiv ministriv. Ofitsiinyi vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_266#Text (data zvernennia: 10.12.2021) [in Ukrainian].
5. Pro okhoronu dytynstva : Zakon Ukrainy vid 26 kvitnia 2001 r. № 2402-III [On Child Protection : Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 30. St. 142 (iz zminamy) [in Ukrainian].
6. Pro osnovy sotsialnoho zakhystu bezdomnykh osib i bezprytulnykh ditei : Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2005 r. № 2623-4 [On the basics of social protection of homeless people and homeless children : Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 26. St. 354 (iz zminamy) [in Ukrainian].
7. Pro zabezpechennia orhanizatsiino-pravovykh umov sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia : Zakon Ukrainy vid 13 sichnia 2005 r. № 2342-4 [On Ensuring Organizational and Legal Conditions for Social Protection of Orphans and Children Deprived of Parental Care : Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 6. St. 147 (iz zminamy) [in Ukrainian].
8. Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 27 kvitnia 2021 r. № 1414-9 [On the basic principles of youth policy : Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2021. № 28. St. 233. [in Ukrainian].
9. Steblynska, O. S. (2008). Zapobihannia zlochynam, yaki vchyniautsia nepovnlitnyimi v stani spianinnia [Prevention of crimes committed by minors while intoxicated] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Lviv. derzh. un-t vnutr. sprav. Lviv. 250 s. [in Ukrainian].
10. Diakiv, B. Z. (2014). Zahalnosotsialni zakhody zapobihannia zlochynam proty zhyttia ta zdorovia osoby, yaki vchyniuiutsia studentamy vyshchykh navchalnykh zakladiv [General social measures to prevent crimes against life and health committed by students of higher education institutions]. *Mytna sprava*. № 6 (96). Chastyna 2. Knyha 1. S. 120–125. [in Ukrainian].
11. Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny [Criminology: General and Special parts] : pidruchnyk / I. M. Danshyn, V. V. Holina, M. Yu. Valuiska ta in.; za zah. red. V. V. Holiny. 2-he vyd. pererob. i dop. Kh. : Pravo, 2009. 288 s. [in Ukrainian].
12. Ianytska, N. V. (2000). Hrupova koryslyvo-nasylnytska zlochynnist molodi ta yii poperedzhennia [Group mercenary and violent youth crime and its prevention] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy. K. 19 s. [in Ukrainian].
13. Pustovyi, O. O. (2019). Kryminolohichni zasady zapobihannia zlochynam, shcho vchyniautsia bezprytulnymy ta bezdohliadnymy ditmy v Ukraini [Criminological principles of prevention of crimes committed by homeless and neglected children in Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
14. Dubchak, L. S. (2007). Udoskonalennia diialnosti navchalnykh zakladiv shchodo zapobihannia zlochynnosti nepovnlitnikh v Ukraini [Improving the activities of educational institutions to prevent juvenile delinquency in Ukraine] : avtoreferat dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. K. : Akademiia advokatury Ukrainy. 22 s. [in Ukrainian].
15. Smetanina, N. V., Hrab, T. V. (2018). Kryminolohichna kharakterystyka zlochynnosti nepovnlitnikh: suchasni tendentsii [Criminological characteristics of juvenile delinquency: current trends]. *Pravo i suspilstvo*. № 6, ch. 2. S. 173–177 [in Ukrainian].
16. Bundz, R. O. (2017). Zahalnosotsialni zakhody zapobihannia zlochynam, vchyniuvanyim nepovnlitnyimi z osoblyvoiu zhorstokistiu [General social measures to prevent crimes committed by minors with extreme cruelty]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Vypusk 3. Tom 2. S. 83–87 [in Ukrainian].
17. Petrov, D. V. (2015). Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia hrabezham i rozboiam, shcho vchyniautsia nepovnlitnyimi u hromadskykh mistsiakh [Criminological characteristics and prevention of robberies and robberies committed by minors in public places] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. K. : Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy. 255 s. [in Ukrainian].
18. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy [Labor Code of Ukraine]. Ofitsiinyi vebсайт Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (data zvernennia: 11.12.2021) [in Ukrainian].
19. Reus, E. S. (2003). Pravovoe regulirovanie trudovoy deyatelnosti nesovershennoletnih v Ukraine [Legal regulation of the labor activity of minors in Ukraine] : dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.05 / Vostochnoukrainskij nac. un-t imeni Vladimira Dalya. Lugansk. 179 s. [in Russian].
20. Holovkin, B. M. (2011). Koryslyva nasylnytska zlochynnist v Ukraini: fenomen, determinatsiia, zapobihannia : monohrafiia [Corrupt violence against evil in Ukraine: a phenomenon, determination, protection : a monograph]. Kh. : Pravo. 440 s. [in Ukrainian].

Syzonenko Anton,

PhD in Law, Associate Professor,

Honored Lawyer of Ukraine

(Personnel Department of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9428-2974>

PECULIARITIES OF GENERAL SOCIAL PREVENTION OF JUVENILE CRIME IN UKRAINE

The article considers the peculiarities of general social prevention of juvenile delinquency in Ukraine. It is pointed out that in the set of various measures that are part of the mechanism for preventing juvenile delinquency, the main place belongs to general social measures. These measures provide a common basis for reducing the negative impact of the main socio-economic determinants of juvenile delinquency, and create the conditions for more effective application of other preventive measures at the special criminological and individual levels. It is noted that, as practice shows, taking the existing set of measures is insufficient. In view of this, there is a need to improve existing and implement new precautionary measures, based on the current capabilities of the state in the formation and implementation of social policy. In this regard, it is seen that when distinguishing a set of general social measures to prevent juvenile delinquency in the scientific field, it is more appropriate to include in this set only those measures that are directly related to the field of juvenile law. Given the link between the level of juvenile delinquency and the state of social protection of minors and their families, criminologists rightly emphasize the need to strengthen such protection. It is concluded that at the present stage it is expedient for the authorized state authorities to carry out a comprehensive review of previously adopted program documents and monitor the implementation of each of them, including the implementation of social measures to prevent juvenile delinquency. Since one of the main determinants of juvenile delinquency is the material factor, the lack of minors sufficient opportunities to meet their material needs legally, there is a need to take an additional set of social measures to ensure professional employment of this category of persons. The result of such work should be streamlining and harmonizing the content of existing strategies and programs, updating their individual provisions (including taking into account the relevant developments in criminology) and ensuring timely implementation of planned activities on the basis of coordination of various bodies.

Key words: *juvenile; juvenile delinquency; general social prevention; criminal offense; determinants.*

Надіслано до редколегії 11.01.2022

Рекомендовано до публікації 17.01.2022